

УДК 316.77:174-057.87:33:378.4(477.54-25)ХНЕУ
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.7>

Н. В. Михайлюк

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

О. А. Драган

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Мохамед Ламааши

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

О. Д. Баласанян

старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Актуальною проблемою сучасної професійної освіти є формування професійної культури майбутнього фахівця. Стаття присвячена теоретичному аналізу сутності поняття «професійна культура» та формуванню професійної культури майбутнього бакалавра банківської справи. В процесі аналізу даної теми було визначено, що саме заклади вищої освіти економічного профілю мають перед собою завдання готувати фахівців високої професійної кваліфікації, що формує нове наукове економічне мислення сучасної молоді. Особлива увага в підготовці високо кваліфікованих фахівців приділяється формуванню професійної культури майбутніх бакалаврів банківської справи. Визначено, що в сучасному значенні термін «бакалавр» означає академічний ступінь або кваліфікацію, що присуджується особам, які освоїли відповідні освітні програми вищої освіти. Проаналізовано різні трактування терміну «бакалавр» з позиції Закону України «Про вищу освіту», практики західноєвропейських університетів XIII століття, сучасних систем вчених звань та ступенів багатьох зарубіжних країн. Виявлений зв'язок поняття «професійна культура» з поняттям «культура». Визначено походження слова «культура», яке має латинське коріння та є дуже багатозначним. Доведено, що поняття «культура» об'єднує в собі науку і освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд. Культура визначається комплексом гуманітарних наук, насамперед культурологією, етнологією, культурною антропологією, соціологією, психологією, історією. Аналіз сучасних наукових досліджень дав змогу виявити різний підхід в трактуванні терміну «професійна культура». Встановлено, що професійна культура є особливим інструментом, котрий актуалізує професійну значущість фахівця. Розглянуто професійну культуру як культуру макросистеми, мікросистеми та особистості. Доведено, що професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є сукупність спеціальних теоретичних знань, практичних умінь та навичок, пов'язаних з певним професійним напрямком, а також професійно-етичних якостей, що відповідають вимогам майбутніх фахівців. Представлено власне розуміння терміну «професійна культура» та її особливості як соціокультурного феномену. Узагальнено, що всі зазначені елементи професійної культури мають бути поєднані та цілеспрямовано сформовані в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Ключові слова: культура, професійна культура, бакалавр банківської справи, фахівець, освітнє середовище закладу вищої освіти.

Постановка проблеми. Натепер в Україні відбуваються події, які впливають на політичне, економічне, суспільне життя країни. Важливим кроком на шляху розвитку соціальної свідомості молодого покоління є формування нового наукового економічного мислення, мотивація до постій-

ного оновлення своїх знань та навичок, прагнення до особистого вдосконалення, до аналізу результатів своєї роботи та роботи всього колективу. Це завдання стоїть, у першу чергу, перед закладами вищої освіти економічного профілю, які мають готувати фахівців високої професійної кваліфі-

кації. Для вирішення цього завдання процес навчання та виховання повинен бути спрямований на професійну підготовку майбутніх бакалаврів економічного профілю (а саме фахівців банківської справи) та на всебічний розвиток їх особистостей. Ці дві складові повинні органічно поєднуватися в процесі формування професійної культури фахівця [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійної культури є предметом дослідження багатьох науковців: О. Вознюк, О. Крупського, М. Миколаєнко, Є. Намлієва, І. Сабатовської, Н.І. Хоржевської, Г. Улунової, С. Стрельбицької, Галян І.М., Галян О.І. та інших. Використання різних підходів до вивчення цієї проблеми дозволяє розглянути професійну культуру більш багатогранно, цілісно і глибоко.

Мета статті. Проаналізувати та узагальнити погляди науковців на питання професійної культури, порівняти визначення терміна «бакалавр» в сучасних та історичних системах освіти, дослідити походження слова «культура», встановити особливості професійної культури майбутніх бакалаврів банківської справи.

Виклад основного матеріалу. Особливої вагомості набуває відповідність рівня сформованості професійної культури майбутніх бакалаврів банківської справи сучасним соціально-економічним вимогам і потребам [4, с. 4]. Підготовка студентів до професійної самореалізації в сфері надання банківських послуг є важливим і перспективним напрямком формування кадрового потенціалу в економічній галузі. Необхідність такої підготовки зумовлена тим, що майбутні бакалаври банківської справи повинні бути здатними зробити вагомий внесок в розвиток нашого суспільства. Отже, вища школа має дати таку освіту бакалаврам банківської справи, яка б цілком задовольнила державний запит і забезпечила б банківські установи фахівцями високої професійної культури.

Для більш ґрунтовного аналізу теми потрібно з'ясувати поняття «бакалавр». В сучасному значенні термін «бакалавр» означає академічний ступінь або кваліфікацію, що присуджується особам, які освоїли відповідні освітні програми вищої освіти; завершена вища освіта в країнах, які беруть участь у Болонському процесі [17]. Але цей термін має ще декілька значень.

Закон України «Про вищу освіту» дає наступне трактування цього поняття: бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня

молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста визначається закладом вищої освіти. (*Абзац першої частини четвертої статті 5 із змінами, внесені згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017*). Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти [10].

Бакалавр в розумінні академічного звання ввійшов у практику з XIII століття в західноєвропейських університетах. Уперше це звання було введено на богословському факультеті Паризького університету папою Григорієм IX (1227–1241) для визначення тих студентів, які витримали відповідний іспит та блискуче захистили диспут і, як наслідок, отримали право носити червону камілавку. З часом це звання перекинулось на інші факультети та розповсюдилось по всій Західній Європі [14].

Ступінь бакалавра, прийнятий в сучасних системах вчених звань та ступенів багатьох зарубіжних країн, у тому числі Великобританії, США, привласнюється таким, що закінчили університет або інші заклади вищої освіти після складання спеціальних іспитів, а інколи і захисту невеликої за об'ємом реферативної дисертації. У Франції з 1808 року ступінь бакалавра є свідоцтвом про завершення середньої освіти і дає право до вступу до університету [6].

Закон України «Про вищу освіту» (*Розділ II «Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти», Стаття 5*) визначає, що перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю [10].

Заклади вищої освіти економічного профілю готують бакалаврів, які в майбутньому будуть реалізовувати свій професійний потенціал в різних галузях економіки, зокрема у фінансовій галузі. Одним з напрямків підготовки бакалаврів є сфера банківської справи. Банківська справа є частиною економіки, що концентрує свою увагу на структурі та процесах в банківській (фінансовій) сфері. Головним суб'єктом банківської справи є банк, який здійснює різні послуги по фінансових операціях для фізичних та юридичних осіб [1].

Доцільно розглядати ступінь бакалавра банківської справи у контексті формування та розвитку його професійної культури. Поняття професійної культури тісно пов'язане з загальним поняттям культури.

Слово «культура» (colo, colore) латинського походження, яке буквально означає «обробка», «догляд», «землеробство», «поліпшення» [12]. Поняття «культура» є дуже багатозначним. У 1983 році на XVII Всесвітньому конгресі

в Торонто, присвяченому проблемі «Філософія й культура», було наведено кілька сотень визначень цього поняття [12]. Це пояснюється багатогранністю феномена і широким вживанням терміна «культура» в конкретних дисциплінах. У галузі історичних, філософських, етнографічних, соціологічних, філологічних та інших досліджень трапляються різноманітні уявлення про культуру. Кожна дисципліна підходить до з'ясування поняття з власними вимогами і завданнями [9].

Академічний тлумачний словник української мови пропонує декілька трактувань цього слова, зокрема, культура – це:

- 1) Сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії;
- 2) рівень розвитку суспільства у певну епоху;
- 3) те, що створюється для задоволення духовних потреб людини;
- 4) освіченість, вихованість;
- 5) рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності [16].

Поняття «культура» об'єднує в собі науку (включно з технологією) і освіту, мистецтво (літературу та інші галузі), мораль, уклад життя та світогляд. Культура визначається комплексом гуманітарних наук, насамперед культурологією, етнографією, культурною антропологією, соціологією, психологією, історією [2].

М. Закович вважає, що «феномен культури можна визначити як творчу діяльність людей і сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії, а також взаємовідносин, що склалися в процесі розподілу культурних надбань» [9].

Культура проявляється і реалізується лише у діяльності людини, яка втілює у собі культурні еталони. Останнім часом багато уваги вивченню законів впливу культури на різні сторони життєдіяльності суспільства приділяють економісти [8, с. 23]. Професійна культура індивіда виробляє в нього особисту систему цінностей, яка передбачає наявність моральних принципів, професіоналізм, комунікативні якості. Професійна культура, як соціо професійний феномен поєднує норми, правила, моделі поведінки людини в умовах виконання професійної діяльності. Особливістю професійної культури робітників банківської справи є те, що об'єктом їхньої діяльності насамперед є людина, тому потрібно не тільки знати моральні принципи та професійні обов'язки, а й діяти відповідно цих принципів та обов'язків.

Питання професійної культури завжди було предметом дослідження науковців різних галузей. Цій темі присвячені роботи О. Вознюк [5], О. Крупського, Є. Намлієвої [11], М. Миколаєнко [13], І. Сабатовської [15], Н. І. Хоржевської [20], Г. Улунової [19], С. Стрельбицької, [18], Галян І.М., Галян О.І. [7] та інших.

О. Крупський, Є. Намлієв розглядають професійну культуру як «високий рівень професіоналізму людини, як спосіб творчої самореалізації в професійній діяльності, як процес освоєння, передачі професійних цінностей, становлення системи особистісних сенсів, які розглядаються як ступінь якості професійної діяльності та життя людини» [11, с. 1].

О. Вознюк вважає, що «професійна культура фахівця залежить не тільки від присвоєння певного освітньо-кваліфікаційного рівня випускника закладу вищої освіти чи відповідної кваліфікації працівника, але і від взаємин з колегами, партнерами, споживачами, клієнтами. Тобто професійна культура є особливим інструментом, котрий актуалізує професійну значущість фахівця. Тому формування його професійної культури не можна відокремити ні від процесу фахового зростання, ні від його морального розвитку» [15, с. 48].

В своїх педагогічних дослідженнях науковець І. Сабатовська визначає професійну культуру з точки зору потреби суспільства в культурному рівні людей, що зайняті тією чи іншою професійною діяльністю. Вона полягає у піднесенні професійної діяльності кожної людини до загальних норм виконання певного виду праці. Безсумнівно, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професійна культура є й комплексом особистісних знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці [15].

Науковець Г. Улунова розглядає професійну культуру як культуру макросистеми, мікросистеми та особистості. Авторка тлумачить культуру соціальної макросистеми як універсальну для певної професійної галузі систему знаків (професійних знань та технологій) та символів (норм і цінностей), поява яких є результатом діалогу між різними ланками професійного буття. Під культурою соціальної мікросистеми дослідниця розуміє якісні характеристики діяльності професійної групи, що формуються в процесі професіогенезу і відповідають певним компетентностям фахівця. Професійна культура особистості визначається як комплексне динамічне особистісне утворення професіонала, що зумовлює високі якісні показники професійно-особистісного зростання та самореалізації суб'єкта професійної діяльності [19].

На думку дослідниці С. Стрельбицької професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є сукупність спеціальних теоретичних знань, практичних умінь та навичок, пов'язаних з певним професійним напрямком, а також професійно-етичних якостей, що відповідають вимогам майбутніх фахівців, і є передумовою їх ефективної професійної діяльності та метою безперервного та систематичного самовдосконалення. Основою професійної культури майбутніх

фахівців виступають загальнолюдські та професійні цінності, сукупність професійних знань та вмінь, особистісні якості [18].

Питання професійної культури є центром уваги вченого І.Галян, який вважає, що її формування у майбутнього фахівця розпочинається з професійного самовизначення, професійного вибору, потім продовжується під час професійного навчання і шліфується впродовж усього професійного життя, зазнаючи впливу різноманітних особистісних, соціальних, професійних чинників. Базовими особистісними утвореннями, що визначають зміст професійної культури, є цінності та смисли майбутнього фахівця. На думку науковця, головною метою сучасної вищої освіти повинен бути розвиток у студентів зацікавленості і потреби у самозміні. Перетворення студента в суб'єкта, зацікавленого у самозростанні, зумовлює надалі його становлення як професіонала, здатного до побудови своєї діяльності, її зміни та розвитку [7].

Основи професійної культури повинні бути сформовані у студентів ще під час навчання у закладі вищої освіти, адже соціум потребує фахівців, здатних практично вирішувати поставлені перед ними життєві та професійні проблеми. У зв'язку з цим, особливий акцент робиться в питаннях підготовки бакалаврів банківської справи на формуванні професійної культури, оскільки діяльність працівника банку вимагає значних моральних, фізичних та інтелектуальних затрат, великої віддачі своїй справі, а також високого рівня сформованості професійної культури.

Сучасний бакалавр повинен бути не тільки хорошим професіоналом своєї справи, а й широко освіченою людиною в інших сферах життя, науки і культури. Професіоналізм фахівця, його професійна культура – явище досить складне і багатоаспектне. Тому в професійній підготовці майбутніх фахівців повинні знайти місце компетентності, як такі, що пов'язані безпосередньо з технологічною стороною майбутньої професійної діяльності, так і такі, що забезпечують сучасному професіоналу розвиток певних якостей його особистості (таких як самостійність, відповідальність, вміння працювати в команді, творча активність, здатність до оновлення знань, тобто таких якостей особистості, які і забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці) [14].

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналізуючи сутність поняття «професійна культура» та узагальнюючи його зміст, можна відзначити наступне:

1. Професійна культура майбутнього фахівця банківської справи – це особистісна інтегративна характеристика, яка поєднує сформованість цінностей та оволодіння нормами і правилами професійної етики, вміння та навички

професійної комунікації, високий освітньо-кваліфікаційний рівень, що в сукупності забезпечують ефективну професійну взаємодію із суб'єктами банківської діяльності;

2. професійна культура складний соціо-професійний феномен, який має такі особливості:

– професійна культура безпосередньо пов'язана із загальним поняттям «культура»;

– професійна культура відображає професіоналізм людини;

– це поняття безпосередньо поріднене з професійно важливими якостями особистості;

– професійну культуру як соціо-професійний феномен майбутнього фахівця, доцільно починати формувати ще під час його навчання в закладі вищої освіти.

Задля формування високої професійної культури у майбутніх бакалаврів банківської справи всі зазначені елементи мають бути поєднані та цілеспрямовано формуватися в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Банківська справа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Банківська_справа
2. Багатозначність поняття культури. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/>
3. Білан Н. Формування навичок іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю. *Молодь і ринок*. Дрогобич: Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. 2016. №3 (134) С. 168–172.
4. Верескля М.Р. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з менеджменту економічної безпеки в сучасних умовах: монографія. Львів: ПАІС, 2017. 160 с.
5. Вознюк О.М. Дефінітивний апарат дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців. *Наука і освіта*. 2013. №3. С. 47–50.
6. Вся правда про вищу освіту у Великобританії. URL: <https://kudapostupat.ua/vsia-pravda-pro-vyshchu-osvitu-u-velykobrytanii/>
7. Галян І.М., Галян О.І. Ціннісні детермінанти становлення професійної культури майбутнього педагога. *Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток*: монографія / за ред. І.П. Мозговий. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. С. 210–225.
8. Дзундза А. І. Соціоекономічна культура майбутніх фахівців: монографія. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2004. 388 с.
9. Закович М.М. Поняття і сутність культури. *Культурологія: українська та зарубіжна культура*. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/32505-2-ponyattya-sutnst-kulturi.html>
10. Закон України «Про вищу освіту №. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n353>

11. Крупський О.П., Намлієв Є.В., Професійна культура майбутнього менеджера: психолого-педагогічні аспекти й чинники формування. URL: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50419/1/Krupskiy_Profesiina_kultura.pdf](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/50419/1/Krupskiy_Profesiina_kultura.pdf)
12. Культура. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Культура>
13. Миколаєнко М. Особливості формування професійної культури майбутніх редакторів. *Держава та регіони. Серія: соціальні комунікації*. 2013. № 3-4. С. 149–153.
14. Михайлюк Н.В. Значення поняття «бакалавр» як одного з рівнів вищої освіти. *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти*: мат.-ли Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 26–27 липня 2019). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 80–83.
15. Сабатовська І.С. Професійна культура особистості: структура та критерії вимірювання. Спецпроект: аналіз наукових досліджень: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (30–31 травня 2011 р.). Харків: НФаУ, 2011. С. 32–33.
16. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/kuljtura>.
17. Словник української мови online. Томи 1–13. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=2334&page=100>
18. Стрельбицька С.М. Формування професійної культури майбутнього соціального працівника у ВНЗ: компетентнісний підхід. *Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток*: монографія / за ред. І.П. Мозговий. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. С. 102–115.
19. Улунова Г.Є. Професійна культура як культура макросистеми, мікросистеми та особистості. *Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток*: монографія / за ред. І.П. Мозговий. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. С. 8–21.
20. Хоржевська І.М. Психологічні особливості професійної культури фахівця. *Проблеми сучасної психології*. 2016. № 32. С. 502–511.

Mykhailiuk N., Dragan O., Mohamed Lamaashi, Balasanyan O. The essence of professional culture of the future bachelors in banking

The actual problem of modern professional education is the formation of a professional culture of the future specialist. The article is devoted to the theoretical analysis of the essence of the concept of «professional culture» and the formation of the professional culture of the future bachelor of banking. In the process of analyzing this topic, it was determined that it is the institutions of higher education in the economic profile that have the task of preparing specialists of high professional qualifications that form a new scientific economic thinking of modern youth. Particular attention in the preparation of highly qualified specialists is paid to the formation of the professional culture of future bachelors of banking. It is determined that in the modern sense the term «bachelor» means an academic degree or qualification awarded to persons who have mastered the relevant educational programs of higher education. Different interpretations of the term «bachelor» was analyzed from the standpoint of the Law of Ukraine «On Higher Education», the practice of Western European universities of the XIII century, modern systems of academic titles and degrees in many foreign countries.

The connection between the concept of «professional culture» and the concept of «culture» is found. The origin of the word «culture», which has Latin roots and is very meaningful, is determined. It is proved that the concept of «culture» combines science and education, art, morality, way of life and worldview. Culture is determined by the complex of the humanities, primarily cultural studies, ethnography, cultural anthropology, sociology, psychology, and history. An analysis of modern scientific research has revealed a different approach to the interpretation of the term «professional culture». It has been established that professional culture is a special tool that actualizes the professional significance of a specialist. The professional culture is considered as the culture of the macrosystem, microsystem and personality. It has been proved that professional culture is a holistic personal education, the essence of which is a set of special theoretical knowledge, practical skills associated with a certain professional area, as well as professional and moral qualities that meet the requirements of future specialists. The article presents its own understanding of the term «professional culture» and its features as a socio-cultural phenomenon. It is generalized that all these elements of professional culture should be combined and purposefully formed in the educational environment of a higher education institution.

Key words: culture, professional culture, bachelor of banking, specialist, educational environment of a higher.